

WTO

SVETSKA
TRGOVINSKA
ORGANIZACIJA

WTO
SVETSKA TRGOVINSKA
ORGANIZACIJA
TRGOVINSKA PRAVILA ZA
BUDUĆNOST

WTO
WORLD TRADE ORGANIZATION
TRADING INTO THE FUTURE

Svetska trgovinska organizacija

Beograd, 1996.

Izdavač

INSTITUT EKONOMSKIH NAUKA, BEOGRAD
Beograd, Zmaj Jovina 12
Tel.: (011) 622-357, Faks: (011) 181-471

Za izdavača

Generalni direktor
Prof. dr Tomislav Popović

Naslov originala

WTO
World Trade Organization
Trading into Future
by WTO World Trade Organization
Information and Media Relations Division

Prevodioci

Snežana Zubić
Bojana Todorović

Tehnički urednik

Ing. Borivoje Ušćumlić

Kompjuterska obrada

Zorica Božić

Dizajn korica

Zorica Kijevčanin-Milošević

ISBN 86-80315-27-3

SADRŽAJ

PREDGOVOR (Jugoslavija i Svetska trgovinska organizacija).....	V
OSNIVANJE SVETSKE TRGOVINSKE ORGANIZACIJE.....	1
Šta je Svetska trgovinska organizacija?	1
Principi trgovinskog sistema	2
Mogućnost za otvorenu trgovinu	7
TEMELJI STO	9
Kratka istorija GATT-a.....	9
Trgovinske runde - put ka progresu	10
Tokijska runda - prvi pokušaj reforme trgovinskog sistema	11
Da li je GATT uspeo?	12
Urugvajaska runda - kreiranje novog sistema.....	14
U čemu je STO različita od GATT-a?	15
NAČIN FUNKCIONISANJA STO.....	16
Struktura STO	16
Predstavljanje u STO i ekonomske grupacije.....	17
Sistem odlučivanja u STO	18
Sekretarijat STO i budžet	18
Kako zemlje pristupaju STO	19
Pomoć zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji	20
Posebna pomoć za promociju izvoza	21
Regionalni trgovinski sporazumi	21
Uloga STO u globalnom formulisanju ekonomskih politika.....	22
Nadzor nad nacionalnim trgovinskim politikama	22
REŠAVANJE SPOROVA U OKVIRU STO	24
Procedura panela.....	24
Mogućnost žalbe	27
Primena odluka o sporu.....	28

PRAVEDNIJE TRŽIŠTE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA	29
Nova pravila i obaveze	29
Zdravstvene i sigurnosne mere	31
Pomoć najmanje razvijenim i zemljama u razvoju - neto uvoznicama hrane	32
TEKSTIL I ODEĆA - POVRATAK NA OPŠTA PRAVILA.....	34
USLUGE - PRAVILA ZA RAST I ULAGANJE.....	37
Okvirni sporazum	37
Aneksi	39
Liste koncesija i izuzeća od primene tretmana najpovlašćenije nacije (MFN).....	40
Program nastavka rada	41
PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE - OBEZBEĐIVANJE ZAŠTITE I SPROVOĐENJA	43
KOMPLETIRANJE PRAVNOG OKVIRA	48
Akcije protiv doppinga - procedure i discipline.....	48
Ograničavanje subvencija i kompenzatorne dažbine.....	49
Zaštita od uvoza u vanrednim okolnostima - "Zaštitna klauzula"	51
Tehnički propisi i standardi.....	53
Uvozne dozvole - Postavljanje jasnih procedura.....	54
Pravila o vrednovanju robe na carini.....	55
Dodatna provera uvoza - Inspekcija pre isporuke	55
Pravila o poreklu - Potreba za harmonizacijom.....	56
Investicione mere - Smanjiti poremećaje trgovine.....	57
PLURILATERALNI SPORAZUMI	59
Trgovina civilnim vazduhoplovima.....	59
Kreiranje slobodne konkurencije u vladinim nabavkama	59
Specijalni aranžman za sektor mlekarstva.....	61
Pomoći trgovinu mesom	61
TRGOVINSKA POLITIKA I POLITIKA ZAŠTITE OKOLINE TREBA DA SE UZAJAMNO PODRŽAVAJU	62

PREDGOVOR

(Jugoslavija i Svetska trgovinska organizacija)

1. Ukidanje fizičkih barijera nametnutih sankcijama UN i očekivano regulisanje političko-pravnog statusa u sistemu UN, jeste prethodni i opšti uslov reintegracije SRJ u institucionalni poredak svetske privrede. Bez toga nije moguć trajniji tržišno održiv i socijalno prihvatljiv oporavak naše privrede.

S tim u vezi, neophodno je koncipirati i prilagoditi razvojnu i spoljno-ekonomsku strategiju propisima i pravilima tri ključna, međusobno komplementarna i uslovljena, međunarodna institucionalna režima.

Prvo. Politika stabilizacije mora uvažiti kriterije MMF (uključiv SB, PK i BIS), koji, između ostalog, usmeravaju makroekonomske politike ka prilagođavanju javne potrošnje fiskalnom kapacitetu privrede, uz odgovarajuće sniženje poreskih stopa, ka liberalizaciji cena, zarada i uvoza, ka realnoj politici kursa i kamata, ka konsolidaciji bankarskog sistema i uspostavljanju finansijskih tržišta.

Drugo. Ekonomski i socijalni oporavak i dugoročnija razvojna politika uslovljeni su strukturnim i institucionalnim prilagođavanjima u skladu sa parametrima modela otvorene tržišne privrede, koji definiše, nadzire i sankcioniše sistem pravila, propisa, mehanizama i procedura pod jurisdikcijom Svetske trgovinske organizacije, u oblasti prometa industrijskih i poljoprivrednih roba, svih važnijih sektora usluga, stranih direktnih investicija i novih tehnologija.

Treće. Projekat Evropske unije, odnosno jedinstvenog unutrašnjeg tržišta utemeljen na tzv. četiri slobode (slobode kretanja roba, kapitala, ljudi i znanja) i prateće evropske politike (zaštita okoline, socijalna politika, zaštita potrošača ...), jeste u suštini kolektivni obrazac Evrope, koji preciznije i podsticajnije definiše uslove i način prilagođavanja zemalja članica, kao i asociiranih zemalja i zemalja kandidata, u skladu sa novim globalnim i multilateralnim pravilima konkurencije. Za Jugoslaviju institucionalni poredak Evrope (EU) predodređuje administrativno, pravno, tehnološko i privredno-si-

stemska uređenje domaćeg prostora, a u mnogo čemu predstavlja strateški kišobran za celovito i ravnopravno reintegriranje Jugoslavije u novouspostavljeni poredak međunarodne zajednice.

2. Nakon nekoliko rundi multilateralnih trgovinskih pregovora u okviru GATT-a o sniženju i harmonizaciji carina, na Ministarskoj konferenciji u Marakešu (Maroko) 15. aprila 1994. godine usvojen je Finalni akt Urugvajске runde multilateralnih trgovinskih pregovora, sa Sporazumom o osnivanju Svetske trgovinske organizacije i mreže sporazuma o regulisanju brojnih aspekata svetskog "trgovinskog sistema", u vidu aneksa.

Nekoliko bitnih momenata treba istaći u vezi sa osnivanjem STO:

- Za razliku od GATT-a, koji je funkcionisao kao međunarodni sporazum, STO je međunarodna organizacija sa statusom pravnog lica;*

- STO predstavlja bazičnu instituciju univerzalnog trgovinskog sistema: a) obuhvata 90% robne razmene u svetu, b) u Urugvajskoj rundi MTP, u okviru koje je formirana STO, učestvovalo je 125 zemalja, za razliku od prve runde o osnivanju GATT-a kada su učestvovalе svega 23 zemlje i c) pored trgovine industrijskih roba, STO u svetski "trgovinski sistem" integriše još i poljoprivredu, tekstil i odeću, usluge, strane direktne investicije od značaja za trgovinu, industrijsku i intelektualnu svojinu.*

- STO vrši nadzor nad nacionalnim trgovinskim politikama, uspostavlja mehanizam zaštite pravila i propisa međunarodnog trgovinskog sistema, predstavlja forum za bilateralne (liste koncesija) i multilateralne pregovore; Uz to, za razliku od GATT-a, koji je usklađivao stavove sa međunarodnim finansijskim organizacijama o merama koje se uvode iz platnobilansnih razloga, STO postaje deo usklađenog delovanja na planu uspostavljanja trgovinske, makroekonomske, privredno-sistemske (uključiv i privatizaciju) i razvojne discipline, u funkciji dalje globalizacije svetske privrede.*

3. U slobodnijoj i redukovanoj interpretaciji, osnovni principi i postupci STO kao bazične institucije univerzalnog "trgovinskog sistema" su:

- status najpovlašćenije nacije,*

- nacionalni tretman,
- mreža bilateralnih komercijalnih sporazuma o listama koncesija,
- sniženje i konsolidacija carinskih tarifa,
- tarifikacija necarinskih mera,
- unifikacija zaštitnih politika (antidamping, sporazum o samozaštiti...),
- načelo posebnog tretmana zemalja u razvoju.

Kada je reč o antidampingu, pošlo se od činjenice da je on sve više korišćen kao instrumenat spoljnotrgovinskog ograničenja, odnosno umesto zaštite od nelojalne konkurencije korišćen je u funkciji zaštite od nepoželjne inostrane konkurencije; Uspostavljena je disciplina u njegovom korišćenju: rigorozna procedura, precizno definisanje štete u domaćoj industriji, zaustavljanje pokrenute procedure ako je dampinška margina ispod 2% i kada je obim dampinškog uvoza ispod 3%.

Kada je reč o samozaštiti, uslovi kada se može preduzeti ova mera postoje kada je proizvod uvezen u zemlju (koja uvodi mere) u povećanim količinama, apsolutno ili relativno u odnosu na domaću proizvodnju, kada prouzrokuje ili može da prouzrokuje štetu domaćoj industriji, najduže u roku od četiri, odnosno osam godina; Mere samozaštite moraju da budu precizno kvantificirane.

4. Najvažniji elementi sektorskih sporazuma u okviru Finalnog akta Urugvajске runde MTP su:

Industrijski proizvodi. *Predviđeno je smanjenje uvoznih carina i povećanja broja "vezanih" carina, koje se mogu menjati po osnovi koncesija sa drugim segmentima; prosečne ponderisane carine biće smanjene sa 6,35% na 3,9%, u pet etapa, počev od 1995. godine; Učešće bescarinskog uvoza industrijskih proizvoda povećano je sa 20% na 43%, a u ukupnoj carinskoj tarifi učešće konsolidovanih carinskih stopa povećano je sa 78% na 99% kod razvijenih zemalja, a sa 21% na 73% kod zemalja u razvoju i sa 73% na 98% kod zemalja u tranziciji;*

Poljoprivredni proizvodi. *Tokom šest godina carine će biti smanjene u proseku za 36% u odnosu na baznu 1986-1988 godinu, sa tarifikacijom kvantitativnih ograničenja i smanjenjem u istom procentu, kao i obavezom vezivanja.*

Tekstil i odeća. Sadašnji restriktivni sistem trgovanja ovim proizvodima u okviru Multifibre Agreement (1974.) treba da se integriše i prilagodi pravilima i propisima STO u roku od deset godina od dana stupanja na snagu STO.

Usluge. Međunarodna trgovina uslugama reguliše se uz primenu principa najpovlašćenije nacije, na pravu pristupa tržištu i nacionalnom tretmanu, s tim što se u sektorskim aneksima bliže uređuju režimi trgovanja za saobraćajne usluge, za finansijske usluge i telekomunikacije. Za zemlje u razvoju predviđen je proces njihovog osposobljavanja da u što kraćem roku preuzmu obaveze iz opšteg sporazuma o trgovini uslugama; Kada je reč o domaćem zakonodavstvu regulisano je preduzimanje hitnih mera samozaštite iz platnobilansnih razloga, kao i režim javnih nabavki.

Trgovinski aspekti intelektualne svojine. Predviđeno je uspostavljanje pravila igre i discipline u trgovini pravima intelektualne svojine, pri čemu se ne poništavaju različite međunarodne regulative na tom planu putem posebnih konvencija; Težište ovog sporazuma nije na liberalizaciji nego na zaštiti određenih prava u oblasti industrijske i intelektualne svojine; U vezi sa tim, uvodi se princip najpovlašćenije nacije i nacionalnog tretmana, a takođe propisuju se standardi, obim i način korišćenja prava intelektualne svojine, zaštitnih znakova, geografskih oznaka, patenata, šema integralnih kola, kontrola nekonkurentne prakse u zaključivanju licenci, mere na carini i dr.; Primena ovih pravila i propisa za zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji ostvariće se postupno u periodu od 11 godina.

Uslovi za strana ulaganja koji utiču na trgovinu. Sporazum u ovoj oblasti ima za cilj da ukloni prepreke za strane investicije i uspostavlja jednak tretman domaćeg i stranog ulagača i odnosi se samo na trgovine robama u okviru datog ulaganja; Utvrđena je ilustrativna lista mera koje su inkompatibilne sa principom nacionalnog tretmana, kao što su: da strani ulagač u svojoj proizvodnji koristi samo robu domaćeg porekla, da može da uveze samo onoliko koliko izveze, restrikcije u raspolaganju deviznim sredstvima, ograničavanje izvoza proizvoda nastalih iz stranih ulaganja; Takve restriktivne mere članice STO dužne su da notifikuju u Komitetu Sporazuma o investicionim merama od značaja za trgovinu, te da

ih otklone u roku od dve godine (razvijene zemlje) i u roku od pet godina (zemlje u razvoju).

5. Sekretarijat GATT-a procenjuje da će ukupni efekat primene novih pravila na godišnji rast svetskog GDP biti oko 510 milijardi USD, od čega će 116 milijardi ostvariti zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji.

*6. **Sporazum o osnivanju STO** je otvoren i za zemlje koje nisu učestvovala u Urugvajskoj rundi MTP, ali su nove zemlje koje pristupaju STO dužne da retroaktivno ponude koncesije i preuzmu obaveze precizirane na dan stupanja na snagu Sporazuma. Za Jugoslaviju to konkretno znači da naša zemlja mora da prihvati Sporazum od momenta njegovog stupanja na snagu za zemlje potpisnice, iz čega proizlaze dve osnovne implikacije: a) što je kasniji prijem i sporiji tok pregovora o pristupanju STO to se više skraćuje period za prilagođavanje novim uslovima poslovanja, uz primenu oštrijih skala liberalizacije i b) raste udeo proizvodne strukture formirane u skladu sa uslovima poslovanja u režimu zatvorene privrede, koji se mora poništiti prelaskom na liberalizovane uslove poslovanja, sa srazmerno višim socijalnim, psihološkim i ekonomskim troškovima.*

* *
*

*7. **Jugoslavija** je de facto isključena iz GATT-a 16. juna 1993. godine, a istovremeno propušten je i rok da se do 1. januara 1996. godine podnese zahtev za pristupanje u STO, polazeći od insistiranja na međunarodno pravnom kontinuitetu Jugoslavije. Čak i pod pretpostavkom da se od strane međunarodne zajednice prihvati princip kontinuiteta, Jugoslavija će morati da uđe u složeni mehanizam bilateralnih pregovora o koncesijama i obligacijama, što je u nadležnosti zemalja pregovarača, a ne STO. To znači da naše eventualno oklevanje da se podnese zahtev za pristupanje STO otežava pregovarački položaj i adaptibilnost jugoslovenske privrede.*

Ono što je bitno jeste da u Memorandumu, kojeg Jugoslavija mora da podnese pri pristupanju STO, treba obezbediti našu kvalifikaciju kao zemlje u razvoju, što je u sistemu GATT-a bilo priznato, kako bi se steklo pravo na produžene

rokove, blaže prelazne režime i tehničku pomoć. To implicira i pitanje uređenja odnosa u Federaciji, na principima koji su kompatibilni sa STO, kao i preuređenje privredno-sistemske i ukupne zakonske regulative u skladu sa STO.

Takođe, treba definisati dovoljno visok nivo konsolidovane carine, kao startnu pregovaračku poziciju, koja bi pokrila predstojeću tarifikaciju necarinskih prepreka, uvođenje ad hoc mera zaštite od spoljnjih i unutrašnjih poremećaja i šire okvire za vođenje trgovinske politike.

Nužnost hitnog preduzimanja aktivnosti za pristupanje Jugoslavije STO proizilazi iz nekoliko okolnosti:

- Jugoslavija je tržište male apsorpcione snage, tako da je ekonomski neodrživa svaka orijentacija na samodovoljnost i autarhiju; To između ostalog potvrđuju podaci prema kojima je u 1990. robna razmena sa svetom iznosila 13 a BNP 28 milijardi USD, tako da je, sa razmenom u oblasti usluga, udeo spoljne trgovine u stvaranju BNP dostigao čak 55%; Skupa sa trgovinom Jugoslavije sa novim susedima, bivšim republikama prethodne Jugoslavije, taj udeo se penje čak na preko 70%;*

- Početkom 1996. godine izgledi za oporavak proizvodnje presudno zavise od povećanja izvoza s obzirom da su iscrpeni konjunktorni impulsi rasta domaće tražnje, čak i ako se ne uzme u obzir tehnološko-strukturna komponenta; Izvoz zavisi od obezbeđenja obrtnih sredstava reda veličina 1,8 do 2,5 mlrd USD za pokretanje u proizvodnji, a protekom vremena srazmerno brže će rasti pritisak potreba za obezbeđenjem investicionih sredstava, jednostavno iz razloga što je stepen otpisanosti naše opreme u industriji krajem 1995. godine dostigao 76%;*

- Spoljni dug od oko 7,5 mlrd USD i (devizni) dug prema starim deviznim štedišama od oko 4,0 mlrd USD (bez prispelih kamata), čije je regulisanje preduslov reaktiviranja štednje i depozitne funkcije banaka bez čega nema investicija niti priliva stranog kapitala, jednostavno ne dopušta trajniju i ozbiljniju orijentaciju Jugoslavije na bilateralno uređenje trgovinskih odnosa sa pojedinim zemljama (bilateralni kliring, bilateralna zona slobodne trgovine...) kao alternativu STO;*

- Pri visokom nivou upućenosti Jugoslavije na svetsko tržište, koja će rasti sa povećanjem sadašnjeg nivoa industrijske proizvodnje (u 1995. 37% nivoa iz 1989.) na nivo pre*

raspada prethodne Jugoslavije, naši interesi kao male zemlje mogu biti zaštićeni isključivo u okviru multilateralnog sistema; Ekonomski snažnije zemlje svoje interese štite putem zaštitnih klauzula ugrađenih u poslovnim aranžmanima, posebno kada je reč o kapitalu i novim tehnologijama.

Bez klauzule najpovlašćenije nacije, koja je jedan od temeljnih principa STO, Jugoslavija bi morala da primenjuje tzv. opštu tarifu koja je veća za oko 100% od prosečne konsolidovane tarife u sistemu STO.

* *
*

8. Institut ekonomskih nauka je tokom poslednjih sedam godina, uprkos sankcijama UN i raspadu prethodne Jugoslavije, značajan deo svog istraživačkog potencijala usmerio ka sistematskoj studijsko-analitičkoj obradi najvažnijih pitanja reaktiviranja triju ključnih, međusobno komplementarnih, strateško-razvojnih "koridora" Jugoslavije: a) institucionalno, privredno-sistemsko, tržišno i strukturno-tehnološko usklađivanje sa ekonomskim poretkom Evropske unije, b) usklađivanju makroekonomskih politika s propozicijama MMF i c) prilagođavanje spoljno-trgovinskog sistema i celokupnog privrednog sistema i osnovnih ciljnih varijabli razvoja, u modelu otvorene tržišne privrede primerenom Jugoslaviji, u skladu sa propisima i pravilima STO.

Sa skupim i složenim projektom prevoda i objavljivanja knjige "Svetska trgovinska organizacija - Rezultati Urugvajске runde multilateralnih trgovinskih pregovora", Institut čini napor da upozna širi stručni, naučni i poslovni auditorijum sa novim međunarodnim pravilima i propisima univerzalnog trgovinskog sistema, koji predodređuju uslove, kriterije, procedure i standarde za poslovanje naših preduzeća sa inostranstvom. Ta saznanja su relevantna i sa stanovišta sadržaja i karaktera spoljnotrgovinske politike, trgovinskog i ukupnog privrednog sistema, uključujući i osnovne koordinate programa privatizacije i izgradnje razvijenih tržišnih institucija.

* *
*

9. Ova knjiga sadrži prikaz osnovnih dokumenata Finalnog akta multilateralnih trgovinskih pregovora: istorijat GATT-a, organizaciju, ulogu i način funkcionisanja STO, Opšti sporazum o carinama i trgovini iz 1994, Sporazum o poljoprivredi, Sporazum o primeni sanitarnih i fitosanitarnih mera, mehanizam ispitivanja trgovinske politike, Sporazum o tehničkim barijerama trgovini, Sporazum o tekstilu i odeći, Opšti sporazum o trgovini uslugama, Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine, Sporazum o primeni Člana VI GATT-a iz 1994, Sporazum o primeni Člana VII Opšteg sporazuma o carinama i trgovini iz 1994, Sporazum o subvencijama i kompenzatornim dažbinama, Sporazum o procedurama izdavanja uvoznih dozvola, Sporazum o kontroli robe pre isporuke, Sporazum o pravilima o poreklu robe, Plurilateralni sporazumi, Sporazum o zaštitnom sistemu i dr.

S obzirom da će se veći deo stanovništva u narednim godinama suočiti sa pravilima, propisima i procedurama STO u poslovanju sa inostranstvom, smatramo da prevod knjige pruža osnovne informacije i neophodna tumačenja.

Posebno, knjiga će biti dragocen priručnik za vlasnike, direktore i saradnike preko 120.000 privatnih, državnih, društvenih i mešovutih preduzeća.

Beograd, 1996. god.

INSTITUT EKONOMSKIH NAUKA

Generalni direktor

Tomislav Popović

INSTITUT EKONOMSKIH NAUKA
Beograd, Zmaj Jovina 12
Tel.: (011) 622-357, Faks: (011) 181-471

Štampa
“Prometej”, Beograd

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

339.923:061.1(4:497.11+497.16)

СВЕТСКА трговинска организација (Женева)

WTO : Svestka trgovinska organizacija :
trgovinska pravila za budućnost = WTO : World
Trade Organization : Trading into the Future /
[prevodioci Snežana Zubić, Bojana Todorović]. -
Beograd : Institut ekonomskih nauka, 1996 (Beograd
: Prometej). - XIII, 63 str. : ilustr. ; 21 cm

Tiraž 1000. - Str. V-XIII: Jugoslavija i Svetska
trgovinska organizacija / Tomislav Popović.
ISBN 86-80315-27-3

a) Светска трговинска организација b) Економски
односи - Светска трговинска организација -
Југославија (CP)
ID=46290444

© 1996. Institut ekonomskih nauka

Sva prava su zadržana. Ni jedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovan niti smešten u sistem za pretraživanje ili transmitovan u bilo kom obliku, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodne pismene dozvole Instituta ekonomskih nauka.